

Véres csütörtök Budapesten

írta Orbán Éva

Mi történt 1956. október 25-én?

25-én komoly harcok voltak többek között az Illatos úton, ahol a szovjet rohamlövegekre tüzet nyitottak a felkelők. Harcok voltak a Jászai Mari téren ahol szovjet és esztergomi erők többször csaptak össze a felkelőkkel, a Déli vasúti összekötő hídnál, a Corvin köznél, a Tompa utcában, az Üllői úton, a XVIII. kerületi pártbizottságnál, Soroksáron, Csepelen, Újpesten a rendőrség épületénél.

Több ezres tüntetések voltak Budán a Zalka Máté laktanya előtt, a Deák téren a BM épülete előtt, ahol a politikai foglyok szabadon bocsájtását követelték, valamint a Jugoszláv Nagykövetség előtt.

Jelentős esemény ezen a napon, hogy Maléter Pál ezredes parancsot kapott, hogy 5 harckocsival és 100 tisztiiskolással foglalja el a Kilián laktanyát, és számolja fel a Corvin közti, Tompa, Tűzoltó és Práter utcai felkelők ellenállását. Maléter ezredest a növendékek cserben hagyják, és bár segítségükre siettek a szovjetek, a Tűzoltó utcai csoport visszaverte őket. Maléter ezredes mindössze két tankkal ért a Kilián laktanyához, egyik a kapuba szorult, majd ezt rövid tűzharc követte a Corvin köziekkel. Az ezredes még a tankban értesült arról, hogy tűzszünetet hirdettek, és elrendelték, a címer nélküli nemzeti zászló kitűzését, aminek azonnal eleget tett. Ez félreértést okozott, mert a felkelők és az utca népe is úgy értelmezte, hogy Maléter ezredes átállt a felkelőkhöz, ami nem felel meg az igazságnak. Délután az ezredes a Corvin közti felkelőkkel tűzszünetet kötött, ami 28-áig nem bizonyult tartósnak.

1956. október 25-e "Véres csütörtök" néven ismert '56 történetében, és meghatározó volt a további történésekre.

A polgári lakosság békés, fegyvertelen tüntetést szervezett, 25-én a Parlament elé, 10 órára a Kossuth térre a nemzeti követelések érdekében. A 25-i véres csütörtök a legszörnyűbb mézárítások egyike volt. Szemtanúk elmondása alapján ez a következőképp rekonstruálható:

Reggel fél 8 tájban a pesti rakparton déli irányból mintegy 50 szovjet páncélos haladt a Parlament felé. Elfoglalták állásaikat a Parlamentnél. Fél 10-10 óra tájban értek a tüntetők az Astoriánál hozzájuk csatlakozó két szovjet tankkal és két páncélkocsival a Kossuth térre. Itt barátkozni kezdtek a téren felsorakozó tankokban lévő szovjet katonákkal, ennivalóval és cigarettával kínálva őket, miközben próbálták oroszul megértetni velük, hogy ők nem fasiszták, hanem a magyar szabadságért harcoló egyszerű, becsületes emberek. Folyt a barátkozás. Küldöttséget szerettek volna bejuttatni a Parlamentbe. A Parlamentből kijött egy asszony, aki az egyik tankhoz ment, s mondott valamit.

Egyszerre, mint derült égből a villámcsapás a Földművelésügyi Minisztérium (FM) tetejéről löni kezdték a fegyvertelen tömeget. A szovjet tankok tetői becsapódtak, és a csövek az FM-re és a tüntetők felé fordultak. A Kossuth tér két oldalán lévő épület tetejéről is löttek a téren összegyűlteket, de máig igyekeznek kódósítani, hogy kik.

Az Akadémia és Nádor utca felől egy-egy szovjet páncélos érkezett, az egyik a házasságkötő terem előtt megállt, és géppuskával lötte a tömeget, majd megfordult és elment. Eszméletlen, örült menekülés kezdődött, halottak, sebesültek voltak mindenütt. A menekülőket nem akarták beengedni a minisztériumba, mert megtiltották. A szó igazi értelmében patakokban folyt a vér, amit másnap a tűzoltóságnak kellett eltakarítani. Ott nem volt segítség. A menekülőkre is löttek. Több száz halott maradt a téren, van aki a

halottak számát több, mint nyolcszázra becsüli, és többszáz volt a sebesültek száma. Kéri Edit hivatalos dokumentumokkal alátámasztva 3.000 sebesültről ír. A térről kiszorult tüntetők a minisztérium és a Nemzeti Bank közötti részen is szembekerültek az ávós sorkatonákkal, majd az Amerikai Követség elé vonultak, és segítséget kértek. Ma már tudjuk, hogy hiába.

A sebesülteket teherautókon, autóbuszokon vitték el rendelőkbe, segélyhelyekre, legtöbbjüket a Koltói kórházba, és nyilván közülük sokan voltak, akiket már nem tudtak megmenteni.

A halottakat katonák szedték össze, és a Parlament Duna parti oldalán a fal mellett oszlopsorokban egymásra rakták a tetemeket, majd késő délután teherautókkal folyamatosan vitték el a sortüz áldozatait. A Kerepesi úti temetőben a halottakat időrendben a nagy ravatalozó és a krematórium körül tették le. A 25-i áldozatokat 50 fős máglyákba rakták. Mikes Tamás és társa megszámlálták: 820 október 25-i áldozatot regisztráltak, akik között sok női halott volt, valamint az áldozatok kora is igen különböző volt, ellentétben a harcokban elesettekkel, akik zömmel férfiak és hasonló korúak voltak.

Kik lőttek az FM tetejéről?

Hihetetlennek tűnik, de tény, hogy mai napig sokkal inkább ködösítik, ami a Kossuth téren történt, ahelyett, hogy hivatalosan is feltárnák az igazságot.

A tüntetők között volt Barber Noel, angol újságíró, a Daily mail tudósítója, aki a téren filmfelvételt is készített. Ezek a filmkockák bizonyíték erejűek. Azt erősítik, hogy az FM tetejéről lőnek, és 8 sorozatfegyver kilövéseit lehet megfigyelni, amelyek hosszú sorozatok leadására alkalmasak.

Az FM tetejéről sortüzet leadók az FM hátsó kijáratán át a mai Honvéd utcán futottak a Szabadság tér felé, ahol IFA teherautók várták őket, amin elhajtottak. A környező minisztériumok és középületek védelmét nagyobb részt ávósok biztosították, de zöldávós, határőr kiskatonákat is felrendeltek a középületek védelmére.

Például a 8. orosházi határőrkerület parancsnoksága jelentésében szerepel, hogy a 24-én Orosházáról felrendelt csoport a Kossuth téren Sz. magas beosztású ávós alezredes vezetésével részt vett a bevetésen, és "rajával tüzet nyitott az ellenforradalmárokat támogató harckocsikra." Az alezredest távozásakor az Akadémia utcában elfogták, a népitélet elől azonban ismeretlen személyek megmentették, és átöltöztették, majd rendőrök az V.ker kapitányságra vitték.

Sokáig az volt a köztudatban, hogy az FM tetejéről is kizárólag az ÁVH követte el ezt a szörnyűséget. Később a szovjetekre próbálták áthárítani a felelősséget.

A legújabb kutatások és visszaemlékezések, azonban mást is bizonyítani látszanak.

Ezekből az tűnik ki, hogy a Parlamentet körül vevő, azt védőknek, a tűzparancsot már korábban kiadták. Szinte elő volt készítve, ami bekövetkezett. Az egyetemistákat O.L.né erre kora délelőtt, telefon figyelmeztette is, kérte, hogy az egyetemisták akadályozzák meg, hogy a tüntetők a térre menjenek. Sajnos sikertelenül.

Kéri Edit: Kik lőttek a Kossuth téren '56-ban könyvéből megtudhatjuk, hogy október 25-én reggel sokan jelentkeztek a Partizán Szövetségben fegyverért, és Földes László az október 24-én alakult 9 tagú katonai bizottság egyik tagja átvitte őket a Honvédelmi Minisztériumba, ahol katonaköpenyt, géppisztolyt kaptak. Csoportok alakultak, hogy a környező házak padlástereit átvizsgálják. "Majd felmentek a tetőre." A szerző konkrétan néven nevezi őket.

Kopácsi Sándor, Budapest főkapitánya is kitér emlékiratában arra, hogy egy Júlia nevű rendőrszázados nőtől értesült telefonon a történésekről, majd felhívta Nagy Imrét.

"...a szociális osztály vezetője, egy rendőrszázadosnő, kétségbeesve hívott telefonon: Kopácsi elvtárs! A tömeg ezt kiáltja: Vesszen Gerő! Ebből nagy baj lesz!

- Ugyan Júlia. A tömeg fegyvertelen. Fél órája láttam az ablakom alatt őket. Sok nő és gyerek van közöttük. Ez békés tüntetés... Egyöntetű volt a vélemény, hogy az ÁVH nem lövethet fegyvertelen emberekre, akiket ráadásul páncélosok kísérnek. Három perccel később Júlia kétségbeesetten hívott:

- Kopácsi elvtárs! Tüzet nyitottak a tömegre

- Lehetetlen! - De most már én is hallottam a fegyverek ropogását. Júlia zokogni kezdett:

- Kopácsi elvtárs! Ez nem lehet igaz! Az ÁVO-sok minden tetőről lőnek a tömegre! És

most... Képzelve, a szovjet tankok az ÁVO-sokat lövik. Védik a tömeget... Ez szörnyű, ez elképesztő. Az emberek kiáltoznak és hullanak, mint a legyek százával... Asszonyok, gyerekek... Hallja a sebesültek sikolyait? Ez iszonyatos...

Közben óriási nehézségek árán sikerült összeköttetést kapnom Nagy Imrével... csak annyit mondott:

- "Azonnal megteszem a szükséges lépéseket. Ez szörnyű. Szégyenletes."
(l.m.128.p.)

Hegedüs András volt miniszterelnök a sortűz idején az Akadémia utcai PB és KB ülésen vett részt, melyen szovjet vezetők is jelen voltak. Így emlékszik vissza a történetekre:

"Az október 25-i PB-ülés közben került sor a Kossuth téri sortűzekre. A mai napig nem lehet pontosan tudni, mi történt. Mi, ott, akik a tett színhelyétől alig pár száz méterre voltunk, halottuk a sorozatlövéseket. Mikor döbbenetesen megtudtuk, hogy békés tüntetőkre lőttek a Földművelésügyi Minisztérium tetejéről, vizsgálatot követeltünk. Nincs tudomásom arról, hogy ez később megtörtént-e. (...)

Az FM tetejét - úgy tűnik - vegyes összetételű csoport szállta meg - ÁVH-sok, volt partizánok -, és a tűzparancsot bárki illetéktelenül kiadhatta."

Kéri Edit könyvében, párt-jegyzőkönyvekkel bizonyítja, hogy a pártvezetés 25-én Apró Antalt bízta meg a Katonai Bizottság vezetésével. Ezen az ülésen Apró Antal többek között a következőket mondta:

"Eltársak, én a megbízást elvállalom azzal a felhatalmazással, hogy a Központi Vezetőség az intézkedéseinket tudomásul veszi. Azzal a felhatalmazással, ahogy a határozat megszövegezi. Nem szeretném, hogy komolyabb akció után a felelősség kérdése úgy merülne fel, hogy miért ezt meg ezt tette, "miért adott ilyen vagy olyan intézkedésre parancsot." Teljes felhatalmazást kérünk!"

Majd felsorolja, hogy mikre kéri a felhatalmazást, amit a KV egyhangúan megadott.

A Kossuth téri sortűz hatása

Ez a 25-i mézárálás olyan felháborodást és ellenállást váltott ki a lakosságból, hogy ott, ahol netán még nem volt szervezett ellenállás, ott is alakulni kezdett. Azt is mondhatnánk, hogy a Széna téri csoport ekkor vált szervezetté, valamint a többi, spontán létrejött csoport ekkor kezdett igazán komoly erővé válni, mert sokan csatlakoztak hozzájuk. Ilyen embertelen kegyetlenségre, ilyen mézárásra nem lehetett másképp felelni.

Az egész város gyászolt. Mindenütt kitűzték a fekete zászlókat. Még aznap "Véres-zászlós" tüntetést szerveztek a szovjet beavatkozás ellen. A tüntetők elfoglalták a Vörös Csillag Nyomdát, ahol röplapokat nyomtattak. Itt Értavi József "ellenkormány" megalakítását jelentette be. Nagy Imrével akartak tárgyalni, de letartóztatták őket.

A "fejtelenségre" és pánikra jellemző, hogy a Parlament közelében lévő Pártközpont körül (Akadémia u.) is összecsapás volt. Tévedésből tűzharc robbant ki a Pártközpontot védő kormányőrök és az erősítésükre érkezett pécsi határőrkerület karhatalmi zászlóaljának egyik százada között, mivel az érkezők járművein nemzetiszínű zászló volt, s ezért az ávosok támadóknak vélték őket.

Ehhez a naphoz fűződik Obersovszky Gyula: Igazság című lapjának a megjelenése is.

Orbán Éva '56-ot kutató közíró